

KS. EMIL HAPAK

© <https://orcid.org/0000-0001-7558-6905>

Archiwum Diecezji Sandomierskiej

Okoliczności, przebieg i następstwa sprowadzenia relikwii bł. Wincentego Kadłubka do katedry sandomierskiej w 1845 r.

W 2023 r. przypada 800. rocznica śmierci bł. Wincentego Kadłubka, prepozyta sandomierskiego, biskupa krakowskiego, w końcowych latach swego życia mnicha cysterskiego – wybitnego twórcy polskiej kultury wysokiej¹. Sprowadzenie jego relikwii do Sandomierza w 1845 r. należało do najważniejszych manifestacji wiary w diecezji sandomierskiej w XIX w. Podwaliny pod te wydarzenia położył słabnący kult męczenników sandomierskich, który wpierw został zmarginalizowany, a niedługo potem niemal całkowicie wyparty przez uroczystości ku czci bł. Wincentego².

W 1844 r. biskupem sandomierskim został Józef Joachim Goldtmann, dotychczasowy biskup pomocniczy kujawsko-kaliski³. Wykazywał on troskę o odnowę liturgii w sandomierskim kościele katedralnym, często wizytował diecezję, zachęcał kapłanów do gorliwej pracy duszpasterskiej, jakkolwiek uchodził za biskupa lojalnego wobec władz rosyjskich. To on był inicjatorem sprowadzenia do Sandomierza relikwii bł. Wincentego Kadłubka⁴.

Kwestię uroczystego wprowadzenia relikwii bł. Wincentego do katedry sandomierskiej poruszano w literaturze kilkakrotnie. Podstawowe informacje zawierają

¹ J. Wyrozumski, *Kraków i Małopolska w czasach Mistrza Wincentego Kadłubka*, w: *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło, pośmiertny kult i legenda. Materiały sesji naukowej – Kraków, 10 marca 2000*, red. K.R. Prokop, Kraków 2001, s. 19.

² K. Stopka, *Męczennicy sandomierscy – legenda i rzeczywistość*, „Nasza Przeszłość” 80 (1993), s. 86; Archiwum Diecezji Sandomierskiej [dalej: ADS], Kuria Diecezjalna w Sandomierzu [dalej: KDwS], sygn. PS-355, s. 9–10. Przyczyniło się do tego również wyodrębnienie kultu męczenników dominikańskich, 26 marca 1807 r. zatwierdzony ostatecznie przez Piusa VII. Zob. K. Stopka, *Męczennicy sandomierscy...*, art. cyt., s. 97.

³ W. Wójcik, *Goldtmann Józef Joachim*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 8, *Girdywoń Michał – Gross Adam*, red. K. Lepszy, Wrocław–Kraków–Warszawa 1959–1960, s. 215–216; B. Stanaszek, R. Nowakowski, P. Tylec, *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX–XX w.*, t. 4, *Biskupi i uzupełnienia*, Sandomierz 2019, s. 304–305. Zamieszczono tam również bibliografię na temat jego osoby.

⁴ J. Wiśniewski, *Biskupi sandomierscy*, Radom 1913, nlb.; B. Stanaszek, R. Nowakowski, P. Tylec, *Słownik biograficzny...*, t. 4, dz. cyt., s. 305.

relacje z epoki zamieszczone na łamach poznańskiej „Gazety Kościelnej”⁵ i „Pamiętnika Religijno-Moralnego” oraz współczesne przedruki tychże tekstów⁶. Jednak opis zamieszczony w „Pamiętniku” dość ogólnikowo wspomina o pierwszym dniu uroczystości. Ponadto należy wspomnieć o pracach ks. Jana Wiśniewskiego⁷, Jadwigi Stabińskiej⁸, s. Jadwigi Borowskiej SNMPN⁹, ks. Daniela Olszewskiego¹⁰ i o. Klemensa Świżka OCist¹¹, a w ostatnich latach ks. Bartłomieja Krzosa¹², Urszuli Stępień i Tomisława Giergiela¹³ oraz całej serii prac Artura Lisa¹⁴. Przy okazji oma-

⁵ *Wiadomość o uroczystym obchodzie przeniesienia relikwii błogosławionego Wincentego Kadłubka, z klasztoru Jędrzejowskiego do katedry Sandomierskiej*, „Gazeta Kościelna”, 4 (1846), nr 16 z 20 IV 1846 r., s. 127–128.

⁶ *Wiadomość o uroczystym obchodzie przeniesienia relikwii błogosławionego Wincentego Kadłubka z klasztoru jędrzejowskiego do katedry sandomierskiej*, „Pamiętnik Religijno-Moralny. Czasopismo ku zbudowaniu i pożytkowi tak duchownych jako i świeckich osób” 9 (1845), nr 12, s. 531–534; *Wiadomość o uroczystym obchodzie przeniesienia relikwii błogosławionego Wincentego kadłubka z klasztoru jędrzejowskiego do katedry sandomierskiej (11–12 X 1845)*, do druku podał K.R. Prokop, w: *Mistrz Wincenty Kadłubek...*, dz. cyt., s. 121–122; *Kazanie miane w katedrze sandomierskiej, w czasie uroczystości przeniesienia relikwii błogosławionego Wincentego Kadłubka*, „Pamiętnik Religijno-Moralny. Czasopismo ku zbudowaniu i pożytkowi tak duchownych jako i świeckich osób” 9 (1845), nr 12, s. 534–544; *Szkice o Kadłubku. Kazanie z 1845 r. z okazji przeniesienia relikwii bł. Wincentego Kadłubka z Jędrzejowa do katedry NMP w Sandomierzu*, do druku podał A. Lis, „Kronika Diecezji Sandomierskiej” [dalej: KDS] 101 (2008), nr 1–2, s. 134–144.

⁷ J. Wiśniewski, *Katalog prałatów i kanoników sandomierskich od 1186 do 1926 r. tudzież sesje kapituły sandomierskiej od 1581 do 1866 r.*, Radom 1926, s. 112.

⁸ J. Stabińska, *Mistrz Wincenty*, Kraków 1973, s. 160.

⁹ J. Borowska, *Błogosławiony Wincenty Kadłubek na łamach „Kroniki Diecezji Sandomierskiej” 1908–2010*, Sandomierz 2013, s. 8–15, mps pracy magisterskiej dostępny w czytelni Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu.

¹⁰ D. Olszewski, *Kult bł. Wincentego Kadłubka w Jędrzejowie*, w: *Cystersi w Polsce. W 850-lecie fundacji opactwa jędrzejowskiego*, red. D. Olszewski, Kielce 1990, s. 151–178.

¹¹ K. Świżek, *Błogosławiony Wincenty Kadłubek. Życie – kult – modlitwy*, Jędrzejów 2007, s. 73.

¹² B. Krzos, *Przewodnik po dziejach Diecezji Sandomierskiej. Wspólna historia ziem dzisiejszej Diecezji Sandomierskiej w świetle współczesnych opracowań*, Sandomierz 2018, s. 286.

¹³ U. Stępień, T. Giergiel, *Bazylika katedralna pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Sandomierzu*, Sandomierz 2014, s. 43.

¹⁴ A. Lis, *Świadectwo kultu bł. Wincentego z parafii Włostów. Listy do biskupa sandomierskiego*, KDS 100 (2007), nr 5–6, s. 436–441; A. Lis, *Związki Mistrza Wincentego z parafią Włostów*, Lublin 2007, s. 80–81, 97, mps pracy magisterskiej dostępny w Muzeum Diecezjalnym w Sandomierzu; A. Lis, *Parafia Włostów ośrodkiem kultu bł. Wincentego Kadłubka*, KDS 101 (2008), nr 11–12, s. 765–781; A. Lis, *Kalendarium kultu bł. Wincentego Kadłubka*, KDS 107 (2014), nr 11–12, s. 825–835; A. Lis, *Z dziejów parafii Włostów*, Sandomierz 2019, s. 48–49. Ponadto w swojej monografii bibliograficznej Lis zebrał ob-

wiania szerszych zagadnień autorzy owi jedynie w krótkich wzmiankach wspominali o sprowadzeniu do Sandomierza relikwii, opierając się wyłącznie na lakonicznych opisach zawartych w „Pamiętniku”. Spowodowało to, że obecnie w literaturze funkcjonują informacje częściowo błędne¹⁵ lub będące nadinterpretacją faktów¹⁶.

Celem niniejszego artykułu jest zatem rekonstrukcja przebiegu wydarzeń poprzedzających sprowadzenie relikwii do Sandomierza, jak również samych uroczystości i następstw przez nie wywołanych. Podstawę opracowania tematu stanowią materiały źródłowe przechowywane w Archiwum Diecezji Sandomierskiej w postaci *Akt parafii Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Sandomierzu* (tj. katedry) (1845–1944) i *Akt rozporządzeń normalnych* (czyli konsystorskich) z lat 1832–1853 r. Ważne dla podjętego tematu dokumenty zawierała również jednostka o nazwie *Akta kapituły katedralnej sandomierskiej dotyczące urzędzeń kapituły, nominacji jej członków, etatów i funduszków* z lat 1810–1864 należąca do Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu¹⁷.

Autor w tym miejscu pragnie bardzo serdecznie podziękować Łukaszowi Młynarskiemu z Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz dr. Robertowi Stępniewi z Katedry Archiwistyki i Nauk Pomocniczych Historii UMCS w Lublinie, których wskazówki pomogły dopracować kilka szczegółowych kwestii w ramach omawianego zagadnienia.

Okoliczności sprowadzenia relikwii

Udokumentowany kult Wincentego Kadłubka w kolegiacie sandomierskiej sięga swymi początkami okresu nowożytnego. W 1768 r. kanonicy sandomierscy w trakcie prac prowadzonych przy modernizacji wnętrza wspomnianej świątyni ufundowali w niej nowe nastawy ołtarzowe, przy czym jeden z ołtarzy poświęcili czci nowo błogosławionego Wincentego Kadłubka¹⁸. Ołtarz został ukończony w połowie 1773 r.,

szerną literaturę na temat osoby Wincentego Kadłubka. Zob. A. Lis, *Wincenty Kadłubek – bibliografia*, Sandomierz 2019.

¹⁵ Przeniesienie relikwii bł. Wincentego Jadwiga Stabińska przesuwana na 1855 r. J. Stabińska, *Mistrz Wincenty*, dz. cyt., s. 160.

¹⁶ W *Kalendarium kultu bł. Wincentego Kadłubka* Artur Lis podaje, opierając się zapewne na informacjach zamieszczonych przez ks. Jana Wiśniewskiego, że 11 października 1845 r. nastąpiło „uroczyste przeniesienie fragmentu relikwii bł. Wincentego z Jędrzejowa do katedry sandomierskiej, dzięki staraniom biskupa Józefa Joachima Goldtmanna. Po drodze procesja stanęła w kościele we Włostowie, skąd dalej relikwie niósł miejscowy proboszcz Wincenty Jaworski”. Zob. A. Lis, *Kalendarium kultu...*, dz. cyt., s. 829; J. Wiśniewski, *Katalog prałatów...*, dz. cyt., s. 112. W rzeczywistości procesja z relikwiami nie zatrzymała się we Włostowie, lecz dopiero w tej miejscowości została zainicjowana.

¹⁷ Archiwum to zdeponowano w Bibliotece Diecezjalnej w Sandomierzu.

¹⁸ A. Dworzak, *Fabrica Ecclesiae Sandomiriensis. Dzieje modernizacji wnętrza kolegiaty sandomierskiej w XVIII wieku w świetle źródeł archiwalnych*, Kraków 2016, s. 161, 253 (aneks z rozmieszczeniem nowych ołtarzy). Kongregacja Obrzędów usankcjonowała kult

a dwa lata później na zlecenie miejscowej kapituły Mateusz Rejchan namalował do niego obraz patrona¹⁹. To właśnie ten ołtarz stał się w przyszłości miejscem przechowywania sprowadzonych w 1845 r. relikwii²⁰. Kolejnym przejawem czci oddawanej bł. Wincentemu przez parafian sandomierskich było wystawienie kamiennej figury tegoż zakonnika „w zachwyceniu” w Andruszkowicach w 1793 r. Na jej cokole znajduje się napis: „Pamiętka b. Wincentemu Kadłubkowi niegdy Prob[oszczowi] Kol[egiaty] Sandomie[rskiej] potym Biskupowi Krakowskiemu nakoniec Zakonnikowi Reg[uły] Cyster[skiej] w Klasztorze Jędrzejowskim Którego Modlitwami [...] Pokornie Postawiona Roku Pań[skiego] 1793. Dnia 18 Lipca”²¹.

Przełom XVIII i XIX w. według znanego sandomierskiego historyka, ks. Melchiora Bulińskiego, to czas istotnych przemian w kolegiacie sandomierskiej. Nastąpiło wtedy znaczne zredukowanie liczby duchowieństwa, służby kościelnej i ograniczenie kultu Bożego sprawowanego przez kapitułę. Kolejno zaprzestawali swej działalności: altarzyści, których zadania przejęli księża wikariusze (1766), psalterzyści (1819) oraz mansonarze (1820)²². Wraz z ograniczeniem kultu Bożego przez kapitułę zmniejszało się także zaangażowanie wiernych świeckich w praktyki religijne. Problem ten poruszono na obradach kanoników sandomierskich zebranych na kapitule generalnej 23 maja 1845 r. Próbując naprawić zaistniałą sytuację, kanonicy

Wincentego Kadłubka 11 lutego 1764 r., tydzień później decyzję tę potwierdził papież Klemens XIII. A. Lis, *Homo literatus. Studia poświęcone Wincentemu Kadłubkowi*, t. 2, *Kult i dokumenty*, Sandomierz 2021, s. 17.

¹⁹ A. Dworzak, *Fabrica Ecclesiae...*, dz. cyt., s. 98. Na temat malarza: zob. E. Rastawiecki, *Słownik malarzów polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej przebywających z dołączeniem szesnastu rycin, wizerunków celniejszych artystów*, t. 2, Warszawa 1851, s. 147; A. Ryszkiewicz, *Rejchan (Reichan) Józef*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 31, red. E. Rostworowski, Warszawa–Kraków 1988, s. 45–46; J. Polanowska, *Rejchan (Reichan, Reychan) Mateusz (Maciej)*, w: *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, t. 8, *Pó–Ri*, red. U. Makowska, K. Mikocka-Rachubowa, Warszawa 2007, s. 305–307. Wzmiankowany obraz niestety nie zachował się do naszych czasów.

²⁰ Należy tu sprostować informację, którą podał Stanisław Makarewicz, a prawdopodobnie za nim powtórzył Krzysztof Burek, jakoby w 1845 r. malarz Adrian Głębocki (1833–1905) namalował obraz do ołtarza poświęconego bł. Wincentemu przedstawiający go w habitie cysterskim klęczącego przed Matką Boską. Artysta ten w 1845 r. miał zaledwie 12 lat, a wspomniany obraz namalował dopiero na zamówienie scholastyka ks. Aleksandra Malanowicza ok. 1892 r. U. Stępień, T. Giergiel, *Bazylika katedralna...*, dz. cyt., s. 173; A. Dworzak, *Fabrica Ecclesiae...*, dz. cyt., s. 167–168. Por. S. Makarewicz, *Bazylika katedralna w Sandomierzu. Przewodnik*, Sandomierz 1975, s. 29; K. Burek, *Obecność Mistrza Wincentego w Sandomierzu*, „Zeszyty Sandomierskie” 19 (2004), s. 42.

²¹ K.J. Czyżewski, M. Walczak, *Ikonografia błogosławionego Wincentego Kadłubka*, „Cistercium Mater Nostra. Tradycja–Historia–Kultura” 2 (2008), nr 2, s. 222–223. Podając treść inskrypcji autorzy Ci zamiast daty „18” podali dzień „10”, pomijając zupełnie miesiąc. Wiązało się to zapewne ze złym stanem figury, która dopiero w 2010 r. została odnowiona.

²² M. Buliński, *Monografia miasta Sandomierza*, Warszawa 1879, s. 177–181.

zwrócili się do biskupa diecezjalnego, by postarał się w Stolicy Apostolskiej o rozdzielenie trzydniowych obchodów ku czci męczenników sandomierskich, jednocześnie poszerzając je o uroczystości ku czci dwóch błogosławionych: Czesława Odrowąża i Wincentego Kadłubka²³.

Aby zadośćuczynić prośbie kanoników oraz zaradzić trudnościom, z jakimi zmagali się parafianie katedralni, biskup sandomierski Józef Goldtmann skierował do Stolicy Apostolskiej petycję, by przenieść odpust ku czci męczenników sandomierskich na pierwszą niedzielę czerwca. Zaproponował ponadto, aby pozostałe dwa dni uroczystych obchodów podzielić na wspomnienie bł. Czesława – kustosa kolegiaty sandomierskiej (uroczystość ta miała przypadać w najbliższą niedzielę po 20 lipca) i bł. Wincentego – prepozyta tej świątyni (datę wyznaczono na drugą niedzielę października). Wniosek ten papież Grzegorz XVI zaakceptował 10 czerwca 1845 r., polecając jednocześnie, by „wierni prawdziwie pokutując wyspowiadali się, komunię św. przyjęli i przez pewien czas w myśl Jego Świątobliwości modląc się kościół katedralny nawiedzali”²⁴.

Sprowadzenie relikwii

Dopiero po aprobacie nadesłanej z sekretariatu Świętej Kongregacji Odpustów bp Goldtmann przystąpił do oficjalnych działań mających na celu sprowadzenie relikwii bł. Wincentego Kadłubka do Sandomierza²⁵. Pierwszego września 1845 r.

²³ AKKKS, sygn. 261, k. 13. W odpowiedzi na ten apel bp Józef Goldtmann wystosował list do parafian sandomierskich datowany na 30 maja 1845 r. Odpust ku czci męczenników za jego czasów nadal trwał trzy dni, odbywało się nabożeństwo z wystawieniem Najświętszego Sakramentu, z kazaniem i procesjami, jednak jak zapisał, serce jego „żalem [...] przejęte zostało, gdy pomimo tak uroczystego obchodu, tak wielkiej pamiątki, prócz liczego duchowieństwa i kilku pobożnych osób, świątynia pańska była pustą i Bóg utajony w tajemnicy ołtarza nie odbierał czci Mu przynależnej”. Za przyczynę owej oziębłości bp Goldtmann uznał prace i obowiązki domowe, którym oddawali się wierni. ADS, KDwS, sygn. PS-355, s. 9–10.

²⁴ AKKKS, sygn. 247, k. 207r–v.

²⁵ Wartym odnotowania jest fakt, że niedługo przed rozpoczęciem starań bp Goldtmanna o sprowadzenie relikwii, w Warszawie otwarta została *Wystawa Sztuk Pięknych* (dostępna w dniach od 15 czerwca do 15 lipca 1845 r.), na której m.in. zaprezentowany został obraz warszawskiego artysty Aleksandra Lessera ukazujący bł. Wincentego Kadłubka. Obraz ten cieszył się dużą popularnością i uznaniem artystów warszawskich. Bliskość daty otwarcia *Wystawy Sztuk Pięknych* w Warszawie i podróży bp Goldtmanna na uroczystości konsekuracyjne do Petersburga (a zapewne po drodze również odpoczynku w Warszawie) nakazuje zastanowić się, czy miał on możliwość zapoznać się z dziełem Aleksandra Lessera, a jeżeli tak, to czy mogło ono wywrzeć istotny wpływ na decyzję o podjęciu starań na rzecz sprowadzenia relikwii bł. Wincentego do Sandomierza. Na temat wystawy zob. *Spis Dzieł Sztuk Pięknych na Wystawę Publiczną w Warszawie w roku 1845 dostawionych*, Warszawa 1845. Na temat artysty zob. J. Polanowska, *Lesser Aleksander*, w: *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających zmarłych przed 1966, malarze, rzeźbia-*

wystosował on list do administratora diecezji kielecko-krakowskiej bp. Ludwika Łętowskiego²⁶ celem uzyskania dość znacznej części relikwii Wincentego Kadłubka²⁷. Relikwie te wraz ze świadectwem autentyczności miał odebrać z Kielc dziekan dekanatu bodzentyńskiego, a zarazem proboszcz w Piekoszowie, ks. Paweł Gnutkiewicz²⁸. Wybór tego duchownego nie był przypadkowy, gdyż jako kapłan diecezji sandomierskiej mieszkał najbliżej Kielc i Jędrzejowa. Biskup sandomierski polecił również, aby relikwie opieczętowano. Dzięki temu fakt ich autentyczności tak wtedy, jak i później miał nie budzić najmniejszych wątpliwości. Ponadto nalegał, aby całą sprawę przeprowadzić jak najszybciej, gdyż jak pisał: „czas krótki już bardzo [do] dnia, w którym uroczystość w kościele katedralnym odbywaną będzie”²⁹.

Trumnę ze szczątkami bł. Wincentego Kadłubka otwarto w kaplicy kościoła poklasztornego w Jędrzejowie 4 września 1845 r.³⁰ W czynnościach związanych z od-

rze, graficy, t. 5, *Le-M*, red. M. Biernacka, Warszawa 2003, s. 54–61. Na temat obrazów W. Kadłubka autorstwa A. Lessera zob. D. Dąbrowski, *Malarskie wyobrażenia Wincentego Kadłubka autorstwa Aleksandra Lessera (1814–1884)*, „Nasza Przeszłość” 96 (2001), s. 601–617. Obecnie znany nam jest również rysunek (prawdopodobnie niewiele później) autorstwa tegoż artysty, który ukazuje Wincentego Kadłubka w stroju duchownym, a przechowywany on jest w Muzeum Narodowym w Warszawie. Zob. <https://fbc.pionier.net.pl/details/nh8f519>, [dostęp 16 XI 2022 r.].

²⁶ Na jego temat: zob. L. Łętowski, *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 3, *Pralaci i kanonicy krakowscy*, Kraków 1852, s. 294–295; H. Barycz, *Łętowski Ludwik*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 18, *Lubomirski Aleksander – Machowski Walenty*, red. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa–Kraków 1973, s. 361; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, s. 263.

²⁷ Bp Goldtmann powołał się w tym piśmie na obietnicę złożoną przez bp. Łętowskiego w Warszawie. Hierarchowie ci spotkali się podczas sakry bp. Łętowskiego (bp Goldtmann był współkonsekratorem), która odbyła się 29 czerwca 1845 r. w dominikańskim kościele pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Petersburgu. Prawdopodobnie w drodze powrotnej z tej uroczystości doszło w Warszawie do ponownego spotkania obu biskupów i złożenia wzmiankowanej obietnicy. Zob. *Wiadomości zagraniczne*, „Gazeta Krakowska” (1845), nr 169 z 25 VII 1845 r., s. 1; nr 175 z 1 VIII 1845 r., s. 1; L. Łętowski, *Wspomnienia pamiętnikarskie*, wyd. H. Barycz, Wrocław 1956, s. 227–229.

²⁸ Na jego temat: zob. B. Stanaszek, R. Nowakowski, *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX–XX w.*, t. 1, *A–G*, Sandomierz 2014, s. 236.

²⁹ ADS, KDwS, sygn. PS-355, s. 21–22.

³⁰ Konsystorz Generalny Diecezji Kielecko-Krakowskiej wydał polecenie w tej sprawie 8 sierpnia 1845 r. (nie otrzymawszy jeszcze oficjalnej prośby od biskupa sandomierskiego), zwłoka w załatwieniu tej sprawy była spowodowana nieobecnością o. Wilhelma Ulawskiego w Jędrzejowie. Zob. *Raport o. Ulawskiego do konsystorza o przestaniu relikwii błogostawionego Wincentego Kadłubka na ręce ks. Józefa Gruszczyńskiego*, do druku podała A. Rogowska, w: *Losy o. Wilhelma Ulawskiego oraz dzieje skasowanego opactwa cystersów w Jędrzejowie w latach 1835–1855*, „Hereditas Monasteriorum” 7 (2015), s. 289.

dzieleniem części relikwii brali udział o. Wilhelm Ulawski OCist oraz miejscowy proboszcz, a zarazem poddzikan jędrzejowski, ks. Hieronim Zygodlewicz³¹. Relikwie złożyli „w pudełko przyzwoite i opieczętowane czteroma pieczęciami klasztornymi”, po czym o. Ulawski odesłał je ks. Józefowi Gruszczyńskiemu, wikariuszowi kolegiaty kieleckiej³². Świadcstwo autentyczności bp Łętowski wystawił w Krakowie 12 września 1845 r. Relikwie bł. Wincentego zostały przełożone do skrzyneczki zabezpieczonej czerwonym sznurem jedwabnym i opieczętowane pieczęcią biskupią³³. Z pisma konsystorza diecezji kielecko-krakowskiej z 13 września 1845 r. wiadomo ponadto, że z dawnego klasztoru oo. Cystersów w Jędrzejowie przesłano nie jedną, a „trzy znaczne partykuły błogosławionego Wincentego Kadłubka”³⁴.

Ks. Paweł Gnutkiewicz przekazał pudełeczko z relikwiami biskupowi sandomierskiemu 16 września 1845 r. Tego samego dnia w kolejnym liście do krakowskiego hierarchy bp Goldtmann dziękował za grzeczność okazaną zarówno sobie, jak i kapitule sandomierskiej oraz sandomierskiemu ludowi i zapewniał, że dla swego dobroczyńcy będzie zawsze „przyjacielem i bratem”³⁵.

Uroczystości 11 i 12 października 1845 r.

Dwudziestego czwartego września 1845 r. konsystorz sandomierski skierował do księży dziekanów dekanatu koprzywnickiego, opatowskiego i zawichojskiego odezwę na temat zbliżającej się uroczystości ku czci bł. Wincentego. Przybliżono w niej w zwięzłych słowach postać błogosławionego, pouczone o łasce odpustu zupełnego udzielonego przez Stolicę Apostolską oraz poinformowano o sprowadzeniu relikwii z Jędrzejowa. Księża dziekani otrzymali zadanie rozgłoszenia owych informacji w podległych im parafiach, tak by wszyscy chętni wierni mogli przybyć na tę uroczystość. Oprócz parafian ze wspomnianych dekanatów odrębnymi pismami z 4 października na nadchodzące uroczystości zaproszono również duchowieństwo sandomierskie i siostry zakonne³⁶, jak też miejscowe władze cywilne i wojskowe z podległymi im urzędnikami³⁷.

³¹ A. Rogowska, *Losy o. Wilhelma Ulawskiego...*, art. cyt., s. 289; B. Stanaszek, R. Nowakowski, P. Tylec, *Słownik biograficzny...*, t. 4, dz. cyt., s. 185.

³² *Raport o. Ulawskiego...*, art. cyt., s. 289.

³³ AKKKS, sygn. 247, k. 210r.

³⁴ ADS, KDwS, sygn. PS-355, s. 25. Z listu bp. Łętowskiego do bp. Goldtmanna z 13 września 1845 r. (zwłoka w korespondencji była spowodowana dwutygodniową chorobą bp. Łętowskiego) można się dowiedzieć, że administrator diecezji kielecko-krakowskiej, wracając z Warszawy do Krakowa (będąc przejazdem w Kielcach), polecił tamtejszej kapitule przekazać relikwie bł. Wincentego, jeszcze przed otrzymaniem oficjalnej prośby w tej sprawie. Zob. ADS, KDwS, sygn. PS-355, s. 31.

³⁵ ADS, KDwS, sygn. PS-355, s. 24.

³⁶ Odrębne zaproszenia otrzymali: wikariusze katedralni, profesorowie seminarium duchownego, dominikanie, reformaci, benedyktyнки i szarytki oraz księża z parafii Nawrócenia św. Pawła.

³⁷ Spośród władz świeckich zaproszono naczelników: powiatu sandomierskiego, sądu powiatowego, sądu policji prostej, żandarmerii, kasy pocztowej, magistratu oraz inspektora szkół. ADS, KDwS, sygn. PS-355, s. 24.

Do zaproszenia dołączono program uroczystości, ich początek wyznaczono na 11 października 1845 r. Relikwie bł. Wincentego wyruszyły do kościoła Reformatów w Sandomierzu³⁸ z Włostowa, czyli z parafii, w której błogosławiony wedle tradycji przyjął chrzest³⁹. Moment przybycia relikwii podkreślały bijące przez kwadrans dzwony sandomierskich kościołów. Kompanii włostowskiej przewodniczył ks. Wincenty Jaworski⁴⁰, miejscowy proboszcz, w towarzystwie kilku innych księży. Około godziny 15.00 w kościele Reformatów wygłosił on pierwsze okolicznościowe kazanie na temat odpustu, który mogli otrzymać wierni⁴¹. Po oficjalnym przekazaniu relikwii przez ks. Jaworskiego w obecności zgromadzonego ludu przełożono je do specjalnie przygotowanego na ten cel drewnianego relikwiarza ozdobionego insygniami biskupimi, po czym odśpiewano niespory o bł. Wincentym⁴².

Kolejny punkt programu stanowiła uroczysta procesja z kościoła Reformatów do katedry sandomierskiej. Jej porządek był następujący: pochód otwierali parafianie włostowscy wraz z chorągwiami i obrazami oraz inne kompanie parafialne. Za nimi ustawiono wiernych należących do cechów i bractw. Następnie w należyтым porządku szli uczniowie szkół sandomierskich i dzieci ze Szpitala Ducha Świętego wraz z siostrami miłosierdzia. Po nich przewidziano miejsce dla muzyków – prawdopodobnie kapeli katedralnej⁴³. Za nimi podążali reformaci i dominikanie, alumni, wikariusze i proboszczowie z parafii spoza Sandomierza, wikariusze katedralni i inni, dalej zaś profesorowie seminarium i księża dziekani. Następnie przychodziła kolej na kierce⁴⁴ i krzyż, a za nimi na kanoników różnych kapituł i kanoników katedralnych w kapach⁴⁵. Po nich podążali dwaj turyferariusze⁴⁶, za którymi szedł kanonik katedralny ubrany w kapę rzymską, niosąc złożoną na poduszeczce trumienkę z relikwiami bł. Wincentego⁴⁷. Jako najstarszego wiekiem do tej zaszczytnej funkcji wybrano dziekana miejscowej kapituły, prałata Kazimierza Sarjusza Stokowskiego⁴⁸, któremu asystowało dwóch

³⁸ Obecnie kościół parafialny św. Józefa.

³⁹ AKKKS, sygn. 247, k. 209r.

⁴⁰ Na jego temat: zob. B. Stanaszek, R. Nowakowski, *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX–XX w.*, t. 2, H–L, Sandomierz 2015, s. 45–46.

⁴¹ *Wiadomość o uroczystym obchodzie przeniesienia relikwii...*, art. cyt., s. 532.

⁴² AKKKS, sygn. 247, k. 209r. W latach 1883–1901 sporządzono nowy relikwiarz z połączanego brązu w kształcie gotyckiej świątyni. A. Rewera, *Obchód 700-letniej rocznicy śmierci bł. Wincentego Kadłubka w Sandomierzu*, KDS 17 (1924), nr 1, s. 8.

⁴³ Na jej temat: zob. H. Ćwiek, *O religijnej kulturze muzycznej Sandomierza*, „Studia Sandomierskie” 2 (1981), s. 228–229.

⁴⁴ Kierca – przestarzałe określenie wielkiego świecznika (lichtarza) noszonego podczas procesji kościelnych. S.B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 2, G–L, Lwów 1855, s. 351.

⁴⁵ Duchowni świeccy zostali pouczeni, aby wszyscy bez wyjątku założyli birety.

⁴⁶ Alumnów lub ministrantów odpowiedzialnych za kadzidło.

⁴⁷ AKKKS, sygn. 247, k. 209r–v.

⁴⁸ Na jego temat: zob. J. Wiśniewski, *Katalog prałatów...*, dz. cyt., s. 281–282; B. Stanaszek, R. Nowakowski, P. Tylec, *Słownik biograficzny...*, t. 4, dz. cyt., s. 90–91.

młodszych kanoników. Na końcu procesji pod baldachimem trzymanym przez urzędników miejskich kroczył pasterz diecezji⁴⁹.

Wraz z wyruszeniem pochodu we wszystkich kościołach Sandomierza ponownie zabiły dzwony, kapela zaś idąca przed duchowieństwem śpiewała pieśni kościelne. Gdy bp Goldtmann znalazł się przed kościołem klasztorным św. Michała Archanioła, gdzie oczekiwały siostry benedyktyнки, cały orszak się zatrzymał, zamilkły również śpiewy i muzyka, by jeden z księży reformatów sandomierskich mógł wygłosić kazanie na temat cnót bł. Wincentego⁵⁰. Następnie zgromadzone siostry poprzez ucałowanie przystąpiły do adoracji relikwii, a bp Goldtmann udzielił im błogosławieństwa oraz łaski odpustu zupełnego⁵¹.

Kolejny przystanek nastąpił przed wielkimi drzwiami kościoła katedralnego. Chór alumnów wykonał antyfonę *Sacerdos et Pontifex* w podziale na głosy, po czym bp Goldtmann odśpiewał stosowny werset i kolektę. Potem przy odgłosie muzyki relikwie bł. Wincentego Kadłubka wniesiono do świątyni, gdzie biskup sandomierski złożył je na ołtarzu głównym⁵². Następnie miało miejsce wystawienie Najświętszego Sakramentu i uroczyste nieszpory z kazaniem wygłoszonym przez ks. Saturnina Goltza, kanonika katedralnego⁵³. Przed tą mową odczytano brewe apostolskie, mocą którego udzielono odpustu zupełnego dla katedry sandomierskiej w uroczystość bł. Wincentego Kadłubka⁵⁴. Po zakończeniu nieszpórów odbyła się „procesja zwyczajna”, po czym zakończono nabożeństwa sobotnie⁵⁵.

Kolejnego dnia zgodnie z praktyką niedzielną kościoła katedralnego początek uroczystości zaplanowano na godzinę 5.30 rano. Centralny punkt programu stanowiła uroczysta suma celebrowana przez biskupa sandomierskiego z kazaniem ks. Melchiora Bulińskiego⁵⁶ oraz błogosławieństwo apostolskie udzielone przez bp. Goldtman-

⁴⁹ *Wiadomość o uroczystym obchodzie przeniesienia relikwii...*, art. cyt., s. 532.

⁵⁰ *Wiadomość o uroczystym obchodzie przeniesienia relikwii...*, art. cyt., s. 533.

⁵¹ AKKKS, sygn. 247, k. 209v.

⁵² AKKKS, sygn. 247, k. 209v.

⁵³ Na jego temat: zob. J. Wiśniewski, *Katalog pralatów...*, dz. cyt., s. 74-75; B. Stanaszek, R. Nowakowski, *Słownik biograficzny...*, t. 1, dz. cyt., s. 240-241.

⁵⁴ Po skończonych uroczystościach dokument ten został podpisany 11 października przez bp. Goldtmanna oraz opatrzony adnotacją następującej treści: „Powyższe nadanie odpustu S. Stolicy Apostolskiej Biskup Sandomierski z pokorą i wdzięcznością najwyższą przyjmuje i takowe dla wiecznej pamiętki w kapitularku swej kapituły składa”. Zob. AKKKS, sygn. 247, k. 207v.

⁵⁵ AKKKS, sygn. 247, k. 209v. Procesje zwyczajne (w odróżnieniu od nadzwyczajnych), czyli te przewidziane i określone przepisami liturgicznymi Kościoła. Zob. *Rituale Romanum. Pauli V Pontificis Maximi jussu editum aliorumque pontificum cura recognitum atque auctoritate SSMI D. N. Pii Papae XI ad normam Codicis juris canonici accommodatum. Ecclesiis Poloniae adaptatum et ab eodem SSMO D. N. Pio Papa XI aprobatum*, Katowice 1927, s. 441-586.

⁵⁶ Na jego temat: zob. J. Wiśniewski, *Katalog pralatów...*, dz. cyt., s. 31-34; B. Stanaszek, R. Nowakowski, *Słownik biograficzny...*, t. 1, dz. cyt., s. 93-94. Treść wzmiankowanego kazania: zob. *Kazanie miane...*, art. cyt., s. 534-544.

na⁵⁷. Ponadto od wczesnych godzin rannych udzielał on sakramentu bierzmowania, który zakończył się w południe dnia następnego (tj. 13 października)⁵⁸.

Na zakończenie niedzielnych obchodów zaplanowano uroczyste nieszpory z kazaniem, które wygłosił infułat klimontowski Stanisław Jastrzębski⁵⁹. Następnie odbyła się procesja eucharystyczna wokół kościoła katedralnego, na zakończenie której odśpiewano hymn *Te Deum*⁶⁰. Po odniesieniu Najświętszego Sakramentu do kaplicy całe duchowieństwo udało się do prezbiterium celem odprowadzenia relikwii do ołtarza dedykowanego bł. Wincentemu. W tym czasie odśpiewano antyfonę *Sacerdos et Pontifex*, następnie przy śpiewie pobożnych pieśni relikwie poprzez ucałowanie adorowane były przez duchowieństwo i wiernych świeckich, po czym złożono je na ołtarzu⁶¹.

Konsekwencje sprowadzenia relikwii

Dwa miesiące po zakończonym odpuszcie, 23 grudnia 1845 r. dyrektor Wydziału Wyznań Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych (KRSWiD) Wincenty Kozłowski wezwał biskupa sandomierskiego do złożenia wyjaśnień w kwestii październikowych uroczystości. Urzędnik informował, że „z czasopisma wychodzącego pod tytułem: «Pamiętnik Religijno-Moralny» [...] Komisja Rządowa z zadziwieniem powzięła wiadomość, że w dniach 11–12 października rb. odbyła się uroczystość przeniesienia z kościoła w Jędrzejowie do katedry sandomierskiej relikwii błogosławionego Wincentego Kadłubka, i że na tej uroczystości znajdowało się 80 duchownych i przeszło 13 000 ludu pobożnego”. Pod pretekstem troski o bezpieczeństwo uczestników tego zgromadzenia urzędnicy żądali wyjaśnień, co było powodem, że biskup sandomierski nie uprzedził władz administracyjnych o planowanym wydarzeniu oraz nie oczekiwał na uzyskanie odpowiedniego zezwolenia⁶².

Bp Goldtmann udzielił odpowiedzi dopiero 6 lutego 1846 r., tłumacząc, że relikwie do Sandomierza zostały przywiezione prywatnie, cały czas znajdowały się w domu biskupim, a dopiero w wigilię wspomnienia bł. Wincentego jeden z kapłanów przewiózł je do Włostowa. Ponadto biskup sandomierski skorygował nieścisłość zawartą w „Pamiętniku Religijno-Moralnym”, informując, że w procesji brało udział prawdopodobnie więcej niż 80 duchownych, jednak zdecydowana większość z nich na co dzień mieszka i pracuje w Sandomierzu. Kapłanów spoza miasta było

⁵⁷ AKKKS, sygn. 247, k. 209v.

⁵⁸ *Wiadomość o uroczystym obchodzie przeniesienia relikwii...*, art. cyt., s. 534.

⁵⁹ Na jego temat: zob. J. Wiśniewski, *Katalog pralatów...*, dz. cyt., s. 94–95; B. Stanaszek, R. Nowakowski, *Słownik biograficzny...*, t. 2, dz. cyt., s. 42–43; Na temat przywileju używania infuły przez proboszczów klimontowskich: zob. W. Wójcik, *Powstanie i wygaśnięcie kapituły w Klimontowie*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawnohistoryczny” 4 (1961), nr 1–4, s. 35–77.

⁶⁰ *Wiadomość o uroczystym obchodzie przeniesienia relikwii...*, art. cyt., s. 533.

⁶¹ AKKKS, sygn. 247, k. 210r.

⁶² ADS, KDwS, sygn. PS-355, s. 43–44.

zaledwie kilku, przybyli zaś z sąsiednich parafii. Ponadto wyraził swoje zaskoczenie liczbą przybyłych wiernych, którzy 11 października pomimo ulewnie padającego od rana deszczu zaczęli gromadzić się w nadzwyczajnej ilości. Jego zdziwienie miało być tym większe, że nie nakazywał rozgłaszać tych uroczystości (!) i spodziewał się, że oprócz miejscowych parafian więcej osób raczej nie przybędzie. Na swoje usprawiedliwienie przywołał fakt, że widząc napływające rzesze wiernych, zwrócił się zarówno do władz administracyjnych, jak i wojskowych w Sandomierzu, aby czuwały nad bezpieczeństwem i porządkiem. Co też – jak stwierdził – udało się zapewnić⁶³.

Bp Goldtmann odparł też argument o niepoinformowaniu władz. KRSWiD wiedziała o planowanych uroczystościach, gdyż niedługo przed ich terminem za jej pośrednictwem wyjednał łaskę odpustu w Stolicy Apostolskiej. Poza tym sprowadzenie relikwii i odpust miały nie podlegać kategorii nabożeństw misyjnych (a co za tym idzie – nie obowiązywał ich przepis o wymaganej zgodzie ze strony władz rosyjskich)⁶⁴. W związku z powyższymi faktami nie widział on potrzeby, by prosić o pozwolenie przy tak skromnie planowanych obchodach. Odpowiedź zakończył prośbą, aby KRSWiD zechciała poprzestać na tych wyjaśnieniach oraz nie osłabiała zaufania, którym go darzy⁶⁵.

Konsekwencje ze strony władz zaborczych okazały się znikome, być może miała na to wpływ opinia o lojalności wobec władz rosyjskich, jaka panowała o bp. Goldtmannie. Dwudziestego trzeciego marca 1846 r. dyrektor Wydziału Wyznań KRSWiD Wincenty Kozłowski pouczył biskupa sandomierskiego, aby w przyszłości „przed zarządzeniem jakiej niezwykłej uroczystości kościelnej, jak np.: sprowadzenia z jednego miejsca na drugie relikwii świętych, obrazów, poświęceń kościołów lub kaplic, itp. zechciał o tem Komisji Rządowej wcześniej donieść, dla wydania potrzebnych w takim razie dyspozycji właściwej władzy policyjnej, aby mająca mieć miejsce uroczystość z należyтым porządkiem i przyzwoitością odbyta została”⁶⁶.

Sprowadzenie relikwii oprócz wspomnianych wyżej reperkusji miało również swoje pozytywne następstwa. Po sandomierskich uroczystościach wzrosło zainteresowanie osobą bł. Wincentego. Świadczy o tym m.in. opublikowany w „Pamiętniku Religijno-Moralnym” na wpół panegiryczny tekst autorstwa Wincentego H. Gawareckiego⁶⁷, jak też upowszechnienie się po 1845 r. mosiężnych medalików

⁶³ ADS, KDwS, sygn. PS-355, s. 41–42, 45.

⁶⁴ W ramach uzasadnienia swojego stanowiska bp Goldtmann podał następujące argumenty: sprowadzenie relikwii trwało tylko jedną dobę, ludzie nie byli poprzez kurendę o nim informowani (!), oprócz sześciu lub ośmiu obcych kapłanów obecne było tylko duchowieństwo miejscowe i oprócz kilku panegirycznych, odnoszących się do moralności, nie głoszone kazań misyjnych.

⁶⁵ ADS, KDwS, sygn. PS-355, s. 41–42, 45.

⁶⁶ ADS, KDwS, sygn. O-226, s. 42.

⁶⁷ W.H. Gawarecki, *Wincenty Kadłubek. Wspomnienie historyczne*, „Pamiętnik Religijno-Moralny. Czasopismo ku zbudowaniu i pożytkowi tak duchownych jako i świeckich osób” 10 (1846), nr 4, s. 289–304.

z podobizną Wincentego Kadłubka⁶⁸. Ponadto w drugiej połowie XIX w. na terenie cmentarza okalającego katedrę wzniesiona została kamienna figura bł. Wincentego trzymającego księgę⁶⁹.

Zakończenie

Przytoczony materiał źródłowy wskazuje, że bezpośrednim motywem decyzji o sprowadzeniu relikwii bł. Wincentego Kadłubka do Sandomierza była próba ożywienia życia religijnego wśród wiernych świątyni katedralnej. Jednak fakt, że wybrano relikwie właśnie tego, a nie innego błogosławionego lub świętego, dobitnie świadczy o nieprzerwanym kulcie i pamięci, które trwały w Sandomierzu.

Oficjalne działania mające na celu sprowadzenie relikwii bł. Wincentego zajęły niewiele ponad dwa tygodnie. Przedstawiony materiał źródłowy wspomina jednak również o wcześniejszych, pozaurzędowych staraniach, które – jak się wydaje – znacznie przyspieszyły ten proces.

Dla omówionych uroczystości jest charakterystyczne, że nie zachowały się nawet najmniejsze informacje o bramach triumfalnych ani o innych dekoracjach efemerycznych, tak popularnych na ziemiach polskich w nowożytności, ale obecnych w Sandomierzu również po odzyskaniu przez Polskę niepodległości⁷⁰. Taki stan rzeczy spowodowany jest zapewne tym, że z powodu pośpiechu, jak też chęci niezwracania uwagi władz zaborczych z wykonania takowych po prostu zrezygnowano⁷¹. Wydaje się, że w podobnym tonie należy odczytać datę zaproszenia na pla-

⁶⁸ Był to medalik ośmioboczny, odlew mosiężny, posrebrzany o wymiarach 39 na 45 (zapewne milimetrów). Awers ukazuje z lewej strony Madonnę z dzieciątkiem na obłokach, z prawej zaś sylwetkę zakonnika w habicie. Jego głowa otoczona jest promienistą aureolą, w prawej dłoni trzyma nieproporcjonalnie wielką lilię. Pod jego stopami znajdują się pastorał i mitra. W otoku umieszczone zostały litery: B – VINC – KADLVBEK. Rewers zawiera centralnie położony wizerunek Maryi z dzieciątkiem na kolanach. Po lewej stronie znajdują się dwie postacie, z czego ta powyżej, w aureoli – to zapewne św. Józef. Z prawej strony za dzieciątkiem Jezus znajduje się trzecia postać, prawdopodobnie bł. Wincenty Kadłubek. Zob. *Medale religijne odnoszące się do Kościoła katolickiego we wszystkich krajach dawniej Polski w zbiorze dra med. T. Rewolińskiego*, oprac. T. Rewoliński, Kraków 1887, s. 34, Tabl. XXI; K. Jarkiewicz, *Medalik jako signum servitutis i numisma sacrum. Charakterystyka szczegółowa w obszarze polskiej wytwórczości*, w: *Terra Culturae. Obszary, transfery, recepcje kultury. Studia oraz szkice o kulturze i historii*, red. Ł. Burkiewicz, Kraków 2018, s. 406.

⁶⁹ K.J. Czyżewski, M. Walczak, *Ikonaografia błogosławionego...*, art. cyt., s. 223; U. Stępień, T. Giergiel, *Bazylika katedralna...*, dz. cyt., s. 13.

⁷⁰ A. Rewera, *Obchód 700-letniej rocznicy...*, art. cyt., s. 8–9.

⁷¹ Na temat nowożytnej architektury efemerycznej: zob. A.J. Baranowski, *Koronacje wizerunków maryjnych w czasach baroku. Zjawisko kulturowe i artystyczne*, Warszawa 2003, s. 123–133; A. Betlej, *Oprawy artystyczne uroczystości okazjonalnych we Lwowie w XVIII wieku. Próba rekonesansu*, w: *Velis quod possis. Studia z historii sztuki ofiarowane Profesorowi Janowi Ostrowskiemu*, Kraków 2016, s. 59–65; A. Dworzak, *Osiemnastowieczne*

nowane uroczystości sandomierskich władz administracyjnych i wojskowych. Data pisma 4 października 1845 r. (sobota), to z jednej strony termin, który jak się wydaje wciąż nie uchybia wzajemnym relacjom, a z drugiej strony pozostawia sandomierskim władzom zaborczym niewystarczającą ilość czasu na zasięgnięcie opinii u przełożonych i na podjęcie efektywnych kontr działań.

Bp Józef Goldtmann w literaturze uchodzi za ordynariusza silnie podporządkowanego władzom zaborczym, jednak przykład sprowadzenia relikwii bł. Wincentego pokazuje, że dla celów duszpasterskich gotów był postąpić wbrew polityce władz rosyjskich. Ponadto w tej konkretnej sytuacji wykorzystał sympatię, jaką darzyli go zaborcy, a w korespondencji z KRSWiD skłonny był posłużyć się niewielką dozą ironii.

Warto podkreślić, że dotychczas w literaturze nie były znane dane wszystkich osób, które brały aktywny udział w pozyskaniu relikwii, począwszy od otwarcia trumny w kościele pocysterskim w Jędrzejowie, aż po procesję, która wprowadziła relikwie bł. Wincentego do katedry sandomierskiej. Informacje te znacząco poszerzają i uzupełniają dziewiętnastowieczny przekaz zawarty w „Pamiętniku Religijno-Moralnym”.

Kult bł. Wincentego Kadłubka w katedrze sandomierskiej, a szerzej także w miejscowej diecezji z pewnością zasługuje na pogłębione studia. Można żywić nadzieję, że niniejszy przyczynek omawiający sprowadzenie relikwii bł. Wincentego do Sandomierza stanie się impulsem do dalszych badań.

Na zakończenie warto zaznaczyć, że sprowadzone w 1845 r. relikwie bł. Wincentego Kadłubka umieszczone w relikwiarzu na dedykowanym mu ołtarzu niespełna 150 lat później (tj. w 1981 r.) zostały skradzione z katedry sandomierskiej. Ponowne sprowadzenie relikwii z klasztoru jędrzejowskiego do wspomnianej katedry nastąpiło 10 października 1982 r.⁷²

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Diecezji Sandomierskiej

Kuria Diecezjalna w Sandomierzu

Akta rozporządzeń normalnych, sygn. O-226.

Akta parafii Narodzenia NMP w Sandomierzu 1845–1944, sygn. PS-355.

uroczystości z udziałem cudownych obrazów na terenie województwa białego. Zarys problematyki, „Rocznik Historii Sztuki” 45 (2020), s. 109–138.

⁷² K. Świżek, *Błogosławiony Wincenty Kadłubek...*, dz. cyt., s. 73. Ósmego marca 2001 r. w jędrzejowskim klasztorze pobrano kolejne cząstki relikwii przeznaczonych m.in. dla diecezji sandomierskiej. Tym razem trafiły one do Włostowa oraz do parafii św. Kazimierza Królewicza w Ostrowcu Świętokrzyskim. A. Jakóbczak, *Z życia diecezji*, KDS 94 (2001), nr 9–10, s. 433; A. Lis, *Homo literatus...*, dz. cyt., s. 23.

Biblioteka Diecezjalna w Sandomierzu.

Archiwum Kapituły Kolegiackiej i Katedralnej w Sandomierzu

Akta kapituły katedralnej sandomierskiej dotyczące urzędzeń kapituły, nominacji jej członków, etatów i funduszków, sygn. 247.

Źródła drukowane

Kazanie miane w katedrze sandomierskiej, w czasie uroczystości przeniesienia relikwii błogosławionego Wincentego Kadłubka, „Pamiętnik Religijno-Moralny. Czasopismo ku zbudowaniu i pożytkowi tak duchownych jako i świeckich osób” 9 (1845), nr 12, s. 534–544.

Medale religijne odnoszące się do Kościoła katolickiego we wszystkich krajach dawnéj Polski w zbiorze dra med. T. Rewolińskiego, oprac. T. Rewoliński, Kraków 1887.

Rituale Romanum. Pauli V Pontificis Maximi jussu editum aliorumque pontificum cura recognitum atque auctoritate SSMI D. N. Pii Papae XI ad normam Codicis juris canonici accommodatum. Ecclesiis Poloniae adaptatum et ab eodem SSMO D. N. Pio Papa XI approbatum, Katowice 1927.

Spis Dzieł Sztuk Pięknych na Wystawę Publiczną w Warszawie w roku 1845 dostawionych, Warszawa 1845.

Szkice o Kadłubku. Kazanie z 1845 r. z okazji przeniesienia relikwii bł. Wincentego Kadłubka z Jędrzejowa do katedry NMP w Sandomierzu, do druku podał A. Lis, „Kronika Diecezji Sandomierskiej” 101 (2008), nr 1–2, s. 134–144.

Wiadomości zagraniczne, „Gazeta Krakowska” (1845), nr 169 z 25 VII 1845 r., s. 1.

Wiadomości zagraniczne, „Gazeta Krakowska” (1845), nr 175 z 1 VIII 1845, s. 1.

Wiadomość o uroczystym obchodzie przeniesienia relikwii błogosławionego Wincentego Kadłubka, z klasztoru Jędrzejowskiego do katedry Sandomierskiej, „Gazeta Kościelna”, 4 (1846), nr 16 z 20 IV 1846, s. 127–128.

Wiadomość o uroczystym obchodzie przeniesienia relikwii błogosławionego Wincentego kadłubka z klasztoru jędrzejowskiego do katedry sandomierskiej (11–12 X 1845), do druku podał K.R. Prokop, w: *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło, pośmiertny kult i legenda. Materiały sesji naukowej – Kraków, 10 marca 2000*, red. K.R. Prokop, Kraków 2001, s. 121–122.

Wiadomość o uroczystym obchodzie przeniesienia relikwii błogosławionego Wincentego Kadłubka z klasztoru jędrzejowskiego do katedry sandomierskiej, „Pamiętnik Religijno-Moralny. Czasopismo ku zbudowaniu i pożytkowi tak duchownych jako i świeckich osób” 9 (1845), nr 12, s. 531–534.

Źródła internetowe

Lesser A., *Portret Wincentego Kadłubka w stroju duchownym, według ryciny bądź obrazu*, w: *Cyfrowe Muzeum Narodowe w Warszawie*: <https://fbc.pionier.net.pl/details/nh8f519>, [dostęp: 16 XI 2022 r.].

Opracowania

- Baranowski A.J., *Koronacje wizerunków maryjnych w czasach baroku. Zjawisko kulturowe i artystyczne*, Warszawa 2003.
- Barycz H., *Łętowski Ludwik*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 18, *Lubomirski Aleksander – Machowski Walenty*, red. E. Rostworowski, Wrocław–Warszawa–Kraków 1973, s. 361.
- Betlej A., *Oprawy artystyczne uroczystości okazjonalnych we Lwowie w XVIII wieku. Próba rekonesansu*, w: *Velis quod possis. Studia z historii sztuki ofiarowane Profesorowi Janowi Ostrowskiemu*, Kraków 2016, s. 59–65.
- Borowska J., *Błogosławiony Wincenty Kadłubek na łamach „Kroniki Diecezji Sandomierskiej” 1908–2010*, Sandomierz 2013, praca magisterska dostępna w czytelni Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu.
- Buliński M., *Monografia miasta Sandomierza*, Warszawa 1879 [reprint 2018].
- Burek K., *Obecność Mistrza Wincentego w Sandomierzu*, „Zeszyty Sandomierskie” 19 (2004), s. 42.
- Czyżewski K.J., Walczak M., *Ikonoграфия błogosławionego Wincentego Kadłubka, „Cistercium Mater Nostra. Tradycja–Historia–Kultura” 2 (2008), nr 2, s. 215–271.*
- Ćwiek H., *O religijnej kulturze muzycznej Sandomierza*, „Studia Sandomierskie” 2 (1981), s. 227–238.
- D. Dąbrowski, *Malarskie wyobrażenia Wincentego Kadłubka autorstwa Aleksandra Lessera (1814-1884)*, „Nasza Przeszłość” 96 (2001), s. 601–617.
- Dworzak A., *Fabrica Ecclesiae Sandomiriensis. Dzieje modernizacji wnętrza kolegiaty sandomierskiej w XVIII wieku w świetle źródeł archiwalnych*, Kraków 2016.
- Dworzak A., *Osiemnastowieczne uroczystości z udziałem cudownych obrazów na terenie województwa belskiego. Zarys problematyki*, „Rocznik Historii Sztuki” 45 (2020), s. 109–138.
- Gawarecki W.H., *Wincenty Kadłubek. Wspomnienie historyczne*, „Pamiętnik Religijno-Moralny. Czasopismo ku zbudowaniu i pożytkowi tak duchownych jako i świeckich osób” 10 (1846), nr 4, s. 289–304.
- Giergiel T., Stępień U., *Bazylika katedralna pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Sandomierzu*, Sandomierz 2014.
- Jakóbczak A., *Z życia diecezji*, „Kronika Diecezji Sandomierskiej” 94 (2001), nr 9–10, s. 442–433.
- Jarkiewicz K., *Medalik jako signum servitutis i numisma sacrum. Charakterystyka szczegółowa w obszarze polskiej wytwórczości*, w: *Terra Culturae. Obszary, transfery, recepcje kultury. Studia oraz szkice o kulturze i historii*, red. Ł. Burkiewicz, Kraków 2018, s. 367–429.

- Krzos B., *Przewodnik po dziejach Diecezji Sandomierskiej. Wspólna historia ziem dzisiejszej Diecezji Sandomierskiej w świetle współczesnych opracowań*, Sandomierz 2018.
- Linde S.B., *Słownik języka polskiego*, t. 2, G–Ł, wyd. drugie poprawione i pomnożone, Lwów 1855, s. 351.
- Lis A., *Homo literatus. Studia poświęcone Wincentemu Kadłubkowi*, t. 2, *Kult i dokumenty*, Sandomierz 2021.
- Lis A., *Kalendarium kultu bł. Wincentego Kadłubka*, „Kronika Diecezji Sandomierskiej” 107 (2014), nr 11–12, s. 825–835.
- Lis A., *Parafia Włostów ośrodkiem kultu bł. Wincentego Kadłubka*, „Kronika Diecezji Sandomierskiej” 101 (2008), nr 11–12, s. 765–781.
- Lis A., *Świadectwo kultu bł. Wincentego z parafii Włostów. Listy do biskupa sandomierskiego*, „Kronika Diecezji Sandomierskiej” 100 (2007), nr 5–6, s. 436–441.
- Lis A., *Wincenty Kadłubek – bibliografia*, Sandomierz 2019.
- Lis A., *Z dziejów parafii Włostów*, Sandomierz 2019.
- Lis A., *Zwiazki Mistrza Wincentego z parafią Włostów*, Lublin 2007, praca magisterska dostępna w Muzeum Diecezjalnym Dom Jana Długosza w Sandomierzu.
- Łętowski L., *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*, t. 3, *Prałaci i kanonicy krakowscy*, Kraków 1852.
- Łętowski L., *Wspomnienia pamiątkarskie*, wyd. H. Barycz, wyd. drugie powiększone, Wrocław 1956.
- Makarewicz S., *Bazylika katedralna w Sandomierzu. Przewodnik*, Sandomierz 1975.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, wyd. drugie poprawione i uzupełnione, Warszawa 2000.
- Olszewski D., *Kult bł. Wincentego Kadłubka w Jędrzejowie*, w: *Cystersi w Polsce. W 850-lecie fundacji opactwa jędrzejowskiego*, red. D. Olszewski, Kielce 1990, s. 151–178.
- Polanowska J., *Lesser Aleksander*, w: *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających zmarłych przed 1966, malarze, rzeźbiarze, graficy*, t. 5, *Le-M*, red. M. Biernacka, Warszawa 2003, s. 54–61.
- Polanowska J., *Rejchan (Reichan, Reychan) Mateusz (Maciej)*, w: *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, t. 8, *Pó-Ri*, red. U. Makowska, K. Miłkocka-Rachubowa, Warszawa 2007, s. 305–307.
- Rastawiecki E., *Słownik malarzów polskich tudzież obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej przebywających z dołączeniem szesnastu rycin, wizerunków cenniejszych artystów*, t. 2, Warszawa 1851.
- Rewera A., *Obchód 700-letniej rocznicy śmierci błog. Wincentego Kadłubka w Sandomierzu*, „Kronika Diecezji Sandomierskiej” 17 (1924), nr 1, s. 5–12.

- Rogowska A., *Losy o. Wilhelma Ulawskiego oraz dzieje skasowanego opactwa cystersów w Jędrzejowie w latach 1835–1855*, „Hereditas Monasteriorum” 7(2015), s. 281–348.
- Ryszkiewicz A., *Rejchan (Reichan) Józef*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 31, red. E. Rostworowski, Warszawa–Kraków 1988, s. 45–46.
- Stabińska J., *Mistrz Wincenty*, Kraków 1973.
- Stanaszek B., Nowakowski R., *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX–XX w.* t. 1, *A–G*, Sandomierz 2014.
- Stanaszek B., Nowakowski R., *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX–XX w.* t. 2, *H–Ł*, Sandomierz 2015.
- Stanaszek B., Nowakowski R., Tylec P., *Słownik biograficzny księży diecezji sandomierskiej XIX–XX w.* t. 4, *Biskupi i uzupełnienia*, Sandomierz 2019.
- Stopka K., *Męczennicy sandomierscy – legenda i rzeczywistość*, „Nasza Przeszłość” 80 (1993), s. 51–99.
- Świżek K., *Błogosławiony Wincenty Kadłubek. Życie – kult – modlitwy*, Jędrzejów 2007.
- Wiśniewski J., *Biskupi sandomierscy*, Radom 1913.
- Wiśniewski J., *Katalog prałatów i kanoników sandomierskich od 1186 do 1926 r. tudzież sesje kapituły sandomierskiej od 1581 do 1866 r.*, Radom 1926.
- Wójcik W., *Goldtmann Józef Joachim*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 8, *Girdywoń Michał – Gross Adam*, red. K. Lepszy, Wrocław–Kraków–Warszawa 1959–1960, s. 215–216.
- Wójcik W., *Powstanie i wygaśnięcie kapituły w Klimontowie*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawnohistoryczny” 4 (1961), nr 1–4, s. 35–77.
- Wyrozumski J., *Kraków i Małopolska w czasach Mistrza Wincentego Kadłubka*, w: *Mistrz Wincenty Kadłubek. Człowiek i dzieło, pośmiertny kult i legenda. Materiały sesji naukowej – Kraków, 10 marca 2000*, red. K.R. Prokop, Kraków 2001, s. 13–19.

Abstrakt

*Okoliczności, przebieg i następstwa sprowadzenia relikwii
bł. Wincentego Kadłubka do katedry sandomierskiej w 1845 r.*

W artykule opisano sprowadzenie w 1845 r. relikwii bł. Wincentego Kadłubka do katedry sandomierskiej. Na wstępie omówiono początki kultu bł. Wincentego w tej świątyni, wspomniano religijność sandomierzan pierwszej połowy XIX w., starania bp. Józefa Goldtmanna o sprowadzenie relikwii, jak również proces ich pozyskania z klasztoru jędrzejowskiego. W dalszej części opracowania zrelacjonowano wprowadzenie ich do katedry sandomierskiej, rekonstruując przebieg procesji z kościoła Reformatów do katedry oraz przebieg celebrowanych w niej uroczystości. Ostatnia

część artykułu porusza temat reperkusji ze strony władz rosyjskich, które nastąpiły po tych wydarzeniach oraz wspomina o ich pozytywnych następstwach.

Słowa kluczowe: biskup sandomierski, Cystersi, Jędrzejów, Józef Joachim Goldtmann, relikwie, Sandomierz, uroczystość, Wincenty Kadłubek, Włostów

Abstract

Circumstances, Events, and Consequences of the Relocation of the Relics of Blessed Vincent Kadlubek to Sandomierz Cathedral in 1845

The article describes the journey of the relics of Blessed Vincent Kadlubek's to Sandomierz Cathedral in 1845. The introduction discusses the origins of the cult of Blessed Vincent in this cathedral, the religiosity of Sandomierz residents of the first half of the 19th century, the efforts of Bishop Joseph Goldtmann to bring the relics to Sandomierz, as well as the process of obtaining them from the Cistercian monastery in Jędrzejów. The further part of the study describes their introduction to the Sandomierz Cathedral, reconstructing the course of the procession from the Reformatory monastery church to the cathedral and the celebrations that followed. The last part of the article discusses the repercussions from the Russian authorities that followed these events as well as the positive consequences.

Keywords: Bishop of Sandomierz, Cistercians, Jędrzejów, Józef Joachim Goldtmann, relics, Sandomierz, ceremony, Vincent Kadłubek, Włostów